

БҮРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Советэй, Министрүүдэй Советэй орган

№ 107 (10784)

1965 оной майн 8, суббото

Сэн 2 мүнгэн

ГАНТАЙ ТЭМСЭХЭ ГЭБЭЛ, ГАЗАРАА ЪАЙСА УҢАЛА

ТҮРГӨӨРШЬЕ, ШАНАРТАЙГААРШЬЕ

НАРНАТА. (Телефоноор абтаба). Эдлин сагаан Эгатын талаар хабарай тарилгын эршэтэ халуун ажал үдэрөө үдэртэ үргэжэ байна.

Энэхэн «Дружба» колхоз аймаг соогоо эгээн түрүүлэн эртнэгэ тарилгада жэгдэрэн ороод, хэдэхэн үдэр соо 400 га горох, 1400 гаран га шенисэ таряа.

Артелияхид нэгдэнэ оройдоол 300 га горох дүрбэн үдэртэ тарилган хаа, мүнөө энэ ургамалы 400 гектарта хоёр үдэр соо тариха дүүргэжэ. Тингэжэ горох шиг нойто элбэгтэй газарта, мүн богонишье болзорто тарилгаа шуу. Энээнэй ашаар урдынхнаа элбэг ургаса гараха, нэгэ жэгдэшье эдөөшэжэ, гээтэгүйтөөр хуряагдахал.

Мүнөө энэхэн газарай хурьһэнэй шиг нойто алдангүй, шенисэ баһал тон богони болзорто, эрхим шанартайгаар тариха дүүргэсэн түлөө эршэтэйгээр тэмсэнэ. Трактористууд С.М. Цыренов, Д. Базаров, В. Бурлаков болон бусадэй жодоодоор тарилгын агрегат-ууд хайн шанартай, бүтээсэ эхэтэй ажаллаараа шалгарна.

Колхозой механизаторнууд газарай хурьһэнэй шиг нойтоор багшаг байһание хараада абажа, шенисэ тарихынгаа урда, тарилган хойношье тусхай хадхууртай, эржээр катогоор хурьһэнь нягтаруулна. Мүн газараа хахалхада плугайнгаа хойношоо заабол агрегат—борной, каток шөрөөдэ ябаа. Энээнэй ашаар хурьһэн шиг нойтоо түргэн табихагүй, газарыншье жэгдэ байха шуу.

Тингэжэ бодомжтой зуб агротехникын онол аргануудые хэрэглэн, орооно таряанай элбэг баян ургаса ургуулын түлөө тэмсэнэ.

Яруунын аймаг.

ЖАЛГЫН СТАНДА УЛААН ТУГ НАЛБАНА

ЖАЛГЫН СТАН. Удэшэлэн хоёрдохи бригадын механизаторнууд булта сугларжа, ажал тухайгаа хөөрөлдөбө. Тарилгын эхингээ хойшо энэхэн эхэ хурьһэнэй хэһэн, эртн тарилгыне богони болзорто дүүргэжэ байгаа. Ажаллаа бүтээсэтайгээр амхидхэй байһан энэхэн механизаторнуудай хөөрөлдөхэ зугаалха юужэнишье бии.

Энэ уданяа колхозой правлени, партийна комитет социалис мурьсөөнэй дүн согсолжо, хоёрдохи бригадынхилта дамжуулын Улаан туг баруулаха юм.

...Би майн гурбанай үдэр полдөртой стан дээрэ эрээ һам. Хаях үдэрэй багта станай дэргэдэ нэгэ тракторай байһынь харабаб. Бага зэргэ эдэрһин хадань колхозой механик Истрфан Афанасьев түргэн зуураар зайлаха, тэрэ тракторые хүл дээрһэн бодобол. Трактористууд Ламдин Балмаев Бим-базаб Намсарев хоёр атта хүлэргэйтөө бэлэн болоһондо эхэл урчмацай. Газар хахалгадаа дахин газарна.

Жаргалагтын таряалан. Эндэ Жамсаран Гунчиговой эрхилдэг тракторно-таряан ажалай бригада бүтээсэ эхэтэйгээр газараа хахална. Дүй дүршэл эхэтэй механизаторнууд Бальминиа Тулбуреев, Буда-Доржи Очиров, Буда Куренов, Михаил Гармаев гэгшэд халаан соогоо 7—7,5 гектар газар хахалжа, мурьсөөшэдэй түрүү зэргэдэ ябана.

Александр Бундаев аха нүхэдөөн дутуугүй эршэмтэйгээр ажалладаг. Энэ нүхэрний халаан соогоо 5,5 гектар газар хахалжа нормотой байһан аад, 7,2—7,6 гектар элдүүрилэ.

Совхозой главна инженер П. Соболев эдэ үдэрнүүдтэ саг үргэлжэ таряалан дэгуугүй механизаторнуудайнгаа ажалые шалгажа ябадаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: нүхэр Соболев (баруун гарһаа) Александр Бундаевай ажалые шалгажа байна.

Ц. БАУШЕЕВЭЙ фото. Хягтын аймагай Хүдэринн совхоз.

ХҮЛЭЭХЭ САГ БАЛАА

Майн 5-най мэдэгээр республиканын колхоз, совхозууд 126.505 га, тэрэ тоодо 98.743 гектар шенисэ, 7037 га горох таряад байна. Тарилгадаа бүхы аймагууд жэгдэрэн оробо. Мүнөө хүлэхэ саг һалаа.

Энэ жэлэй хабарай тарилгын ябаса, онсо өөрэ илгаа тухайнэ манай корреспондент Кабанский үйлдэбэринн управлениин начальни, агроном Александр Александрович Давыно, Хягтын үйлдэбэринн управлениин главна агроном Иван Константинович Нулик гэгшэдтэй хөөрөлдөбө.

ШЭНИСЭ, ГОРОХ МАЙН 10 ХҮРЭТЭР ТАРИГДАЖА ДҮҮРГЭХЭ А. А. ДАНЬКО:

Кабанский үйлдэбэринн управлениин начальни.

Унгаргаша һүни, мүнөөдэр аймаг доторнай бороо орожо, бидэнэр булта баяртай байнаба. Газарай хурьһэн хатажа захалһан аад, шигэ абаба.

Энэ жэлдэ эртнэгэ тарилга гол түлөө майн 1—2 үдэрнүүдтэ эхилһэн байһабди. Тингэжэ хэдэхэн үдэрэй туршида майн 5-най мэдэгээр 7241 гектар тэгэ гү, али тарилга хэжэ түсөөбө 18 процент дүүргэбди.

Тарилгалаа богони болзорто үнэгэрэгжэ дүүрэн аргатайбди. Тарилгын бүхы агрегатуудай худалгагдэжэ байхада, үдэртөө 2500—3000 гектар тарилгдаха байна.

Шергинскэ совхозойхинд энэ жэлдэ поли дээрэ худэжэ байһан механизаторнуудта гуйһалха шэнэ арга хэрэжэбө. Механик гү, али бригадиртай туһалалгана трактор, машинануудай техникческэ талны шалгалтаг, эдэрбэдэнь залсадаг гуримтай. Иймэ арга хэрэглэһэнэй ашаар трактор, машинануудын бүтээсэ эхэтэйгээр ашаглардана.

Таряалан үгэжүүдэ худэлмэридэ онсо анхарал табигдава. һүүлдэй мэдэгээр таряаланда 9110 центнер минеральна үгэжүүдэ хэрэжэбдэжэ, 5 мянган гектар газар үгэжүүдэдэжэ. Тэрэньгээ гадна кукуруза, хартаайха тариха газарта 62 мянган тоно шэбхэ гаргагдаа. Энэ жэл түрүүншье 11500 тоно торфо-минеральна холосе хэрэжэбдэжэ. Иймэ холосе (компост) намартаа нэгшэжэ, тэрэ үедэ ноли дээрэ таргагдаһан.

ЭРТЫН ТАРИЛГА—10—12 ҮДЭРТЭ И. К. КУЛНК:

Хягтын управлениин главна агроном.

Иймэ зорилготойгоор манай аймагай колхоз, совхозуудай механизаторнууд ажаллажа байһабди. Тарилгадаа гол түлөө майн 3-һаа жэгдэржэ ороо гэгшэбди. Тарилгадаа түрүүжэ ороһон «Дружба» колхозойхинд шенисингээ тарилга хахалдаа.

Мүнөө жэл газар угаа хуурай. Тингэжэ нэгшэ гектар убанай таряалан ундаалуулангүй тарихагүй гэжэ оролоһонбди. Хүдэринн совхоз, «Дружба», «Родина» колхозууд газараа хайнаар уһална.

Төгсгөн Хягтын совхозой Хирванай бригадада зарим механизаторнууд газараа гуйжэвөөр хахалгын хажуугаар эхэ далан гаргажархөб. Энэ баримта саг соогоо элишэлэгдэжэ, голодоно гаргашад бригадын механизаторнуудай суглаан дээрэ шүүмжэлэгдэһэн, совхозой директорай захиралгаар зэмэлэгдэһэн байха юм.

Эртнэгэ тарилга майн 15 хүрэтэр хаа хангагүй дүүргэжэ аргатайбди, дүүргэһэшьебди.

СЕЯЛКЭШЭДЭЭР—НАЙДАМТАЙ ХҮНҮҮД

Энэ жэлдэ шөнээр амхидхэһэн Загарайн совхозод (урдань Удын совхозой хэдэн отделеин байһан) эртн тарилга түлэж дундаа.

Бухдөө 1000 һайса үлүүтэй гектарта хаһа таряан, шенисэ хуу хараһалзуудан тарилгаа. Эдэ ургамалнууд эхэн-хилдэ үбэл сава тогтооһон, шиг нойтоор элбэг газарта хэдэжэ.

Тарилга дээрэ шанарай түлөө хэзээ хэзээ хурьһэнэй эхэ анхарал табиһабди. Хурьһэнэй эхэ ургасна сеялкэн дээр дайралдһан эхэ хурьһэнэе табилаа һаа, мүнөө тон найдамтай, ажаллаа хайн мэдэхэ, гол түлэб комбайнернуудыс табиһабди. Тингэжэ урдынхилдаа худай олон гектар тарихын хойношо оролодоол, голодоно гаргадаг унгаргаша болло, гэжэ совхозой директор нүхэр Сосыркин хөөрнэ.

Эдэ үдэрнүүдтэ совхозой гурбадахи отделеин (эрхилэгшэнь А. Шубин) түрүү механизаторнууд Г. Агилдан, И. Никитин болон бусад тарихадаа халаанайнгаа даабарин ходо 130—150 процент хүрэтэр дүүргэбди.

В. ШЕЗДУЕВ, Хоринн аймаг.

Советскэ делегаци Прага ерзэ

ПРАГА, майн 6. (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гашуун, КПСС-эй ЦК-гай секретарь Н. В. Подгорный түрүүтэй СССР-эй партиейно-правительствена делегаци мүнөөдэр Прага ерзэ. Фанис зэмэлэгшэдэ Чехословакиин сүлөөлэгдэһэн 20 жэлэй ойдо зорюулагдан баярта КПС-гай ЦК-гай, ЧССР-эй правительствын урйаалаар делегаци хабаадалсаха юм.

Чехословакиин Коммунист партия, правительствын хүтэлбэригдеш, олонитын түлөөлөгшад аэродром дээрэ делегацие угтаа.

Советскэ делегаци Берлин ерзэ

БЕРЛИН, майн 6. (ТАСС). Фашизмһаа немц арадай сүлөөлэгдэһэн 20 жэлэй ойе һайндарлагдэжэ хабаадһын тулада КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гашуун, СССР-эй Министрүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ А. И. Косыгин толгойлогшотой Советскэ партиейно-правительствена делегаци мүнөөдэр эндэ ерзэ.

СВПГ-гай ЦК-гай Нэгэдэхэ секретарь, ГДР-эй Гүрэнэй Советэй Түрүүлэгшэ В. Ульбрихт, ГДР-эй Министрүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ В. Штоф, республикын бусад хүтэлбэригшэ ажал ябуулагшад, олонитын түлөөлөгшад, дипломатическа корпусой гашуун Шенефельд аэродром дээрэ делегацие угтаа.

ЧЕХОСЛОВАК АРАДАЙ НАЦИОНАЛЬНА БИЙНДЭР

Союзуудай байшангай Колончо зал соо баярай суглаан болдобо

МОСКВА, майн 6. (ТАСС). Москвай ажаллашад түлөөлөгшад Союзуудай байшангай Колончо зал соо баярай суглаа мүнөөдэр үнэгэрэгжэ, фанис зэмэлдэгшэд Чехословакиин сүлөөлэгдэһэн 20 жэлэй ойе—ахл дүү чехословак арадай национальна һайнээрэ тэмдэглээ.

КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гашуун, КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. И. Шелепин, КПСС-эй ЦК-гай секретарь К. В. Андропов болон бусад суглаанай Президиумдэ һуугаа. Чехословакиин Коммунист партия Центральна Комитетэй Президиумэй гашуун Зденек Фирлингэр түрүүтэй Чехословакиин Социалист Республикын делегаци, КПС-гай ЦК-гай гашуун,

Финляндийн министр Рихард Дворжак түрүүтэй чехословак советскэ хани барисаанай Союзай делегаци, Чехословакиин Социалист Республикаһаа СССР-тэ байдаг элшэн сайд Одржих Павловский, посольствын хүдэлмэрилэгшэд эндэ байлаа.

КПСС-эй МК-гай лөгөдхи секретарь Н. Г. Егорычев суглаае нэгээ.

Чехословакиин болон Советскэ Союзай гүрэнэй гимнүүдэй аялганууд эдалла.

Чехословакиин сүлөөлэгдэһэн 20 жэлэй ой тухай КПСС-эй ЦК-гай Президиумэй гашуун, КПСС-эй ЦК-гай секретарь А. И. Шелепин эидхэл хэдэн байна.

Чехословакиин сүлөөлэгдэһэн 20 жэлэй ой тухай Гитлеровскэ Германияда эсэргүүтэ советско-германска фронт дээрэ болоһон байлаануудай үедэ гаргһан эрэлхэг эрригэй, баатаршалгын түлөө, дэдхэйн хоёрдохи дайнай үедэ совет болон франц элбэгтэ хүсэнүүдэй хоорондо тогтоһон дайлахы харилсаа холбоо тэмхэлэн, булг Француд эрхэтэнь «Нормандия Норман» гэжэ авиационно полкда тинхэдэ аба

хэгшэдые СССР-эй Верховно Советэй Президиум 1965 оной майн 5-да Указ гаргажа шагнаһан байна. Л. Дельфино, Л. Ньюфо гэгшэд Александр Невскийн орденуудаар, Н. Дефорж Эсэгэ оронно хамгаалгын дайнай I шатын орденээр шагнагдаа. Тинхэдэ эсэгэ оронно хамгаалгын дайнай II шатын орденээр 22 хүн шагнагдаһан байна.

(ТАСС).

Верховно Советэй Президиумэй Указ

Совет Армиин генералнууд, офицернууд, сержантнууд болон солдатудта Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгохо тухай

Имнөө хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ немец-фашисттаргадта эсэргүү тэмсэлэй фронтнууд дээрэ командолгын даалгабаринуудые эрхим хайнаар дүүргэһэнэй түлөө шэн зориг, баатар габъяаа гаргһанайн түлөө Геройн нэрэ зэргэ наһа бараһан хойнонь олгохо: лейтенант Борисов Михаил Алексеевич, капитан Боровичено Мария Сергеевна, капитан Борсоев Владимир Бузинаевича, капитан сержант Буюклы Антон Ефимовича, капитан генерал Ватулин Николай Федоровича, капитан лейтенант Гагмаев Аликсандр Андреевича, капитан Гриндинский Александр Ивановича, капитан Ершов Виктор Егоровича, капитан Киневатов Андрей Митрофановича, капитан Рахимов Сабирта, капитан Усов Виктор Михайловича, капитан сержант Ханимов Нематжанда, капитан сержант Харченко Федор Алексеевича.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Кремль, 1965 оной майн 6.

Верховно Советэй Президиумэй Указ

Совет Армиин офицернууд, сержантнуудта Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгохо тухай

Имнөө хамгаалгын Агууехэ дайнай жэлнүүдтэ немец-фашисттаргадта эсэргүү тэмсэлэй фронтнууд дээрэ командолгын даалгабаринуудые эрхим хайнаар дүүргэһэнэй түлөө шэн зориг, баатар габъяаа гаргһанайн түлөө Геройн нэрэ зэргэ олгожо, Лениний орден ба медаль баруудалсаха:

полковник Комуков Назир Титуевича, полковник Левченко Ирина Николаевна, капитан сержант Охлопов Федор Матвеевича, капитан ахалгаша лейтенант Тимофеева (Егорова) Анна Павловна.

СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ А. МИКОЯН, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Кремль, 1965 оной майн 6.

САШАЛАН—МАНАЙ БАЯЛИГ

ЭН НОГООН ЭБХЭРХЭЛ

Манай совхоз сабшалан дээрээ 20 шахуу мянган тононо ходо гаргаа. * Зарим луговоудуудын га бүридэ 25—30 шөбхэ зөөгөө. * Нуга сабшалан хайжаруулаа худэлмэриг ороно.

Тэрэһэлэн Эдэ Баруун-Нуга, Ехатада гэжэ 135 га сабшалан дээрэ луговод И. Коледев тракторист Б. Минжуготтай баһал эхэ ажал хэна. Бүдүүр станци худэлгэжэ, бүхы газараа нэгэ дахин хайнаар уһалаад, үшөө Еха-Татынга сабшалангай эхэнхилд гектарай 25 тоно шөбхэ гаргажа, балдуураар тараагаа, бутаруулаа. Баянай таряна эхөөрөдөө уһалхаар бадэжэ байна.

Аймагай Лениней нэрэмжэтэ колхозой луговоудынь баһал горитой худэлмэри хэна. Эндэ хоёр трактортай 3 зөөнө худэлдэг. Луговод Шабалдай Удаев Зүүн-Мурандэ 83 га сабшалан дээрэ хамта 1700 тоно шөбхэ зөөгөө. Тинхэдэ үнийнэй луговоудууд нэгэн Цырен-Доржо Ошор Уужар, Төгө гэжэ газарта даажэ абаһан 189 гектар сабшаландаа 3800 тоно шөбхэ гарганхай. Тус колхозой луговод Ошор Шобоев Арад Шудуута гэжэ газарта 30 га сабшалан дээрэ 1000 тоно шөбхэ гаргажа, айхатбар оролдосотой наринаар тараһан, бутаруулан, үшөө һайса элбэгтээр уһалһан байха юм.

Эдэ үдэрнүүдтэ хабарай тарилгын халуун худэлмэринн түлэг ябажа байһобди. Тухэнэй колхозууд болон совхозой сабшалан дээрэ эршэтэ шанига ажал нэгэнье замханагүй. Бүхы ажарынуудта хамта 100 гаран хүшөө бүридэһэн луговоудуудай тухай 8 зөөнө, мүн газар уһалха 3 бүдүүр станци үдэр һүниггүй худэлнэ. Март, апрель һарын туршида аймаг дотор сабшалан дээрэ 27.156 тоно шөбхэ гаргажа, түсэй үлүүдэн дүүргэбдэжэ. Мүнөөнь шөбхэ зөөгдэдэ 31 трактор, 11 автомашина табигданхай. Тинхэдэ 500 гаран га сабшалан уһалагдаа.

И. ЕЛАЕВ, агроном.

ТҮЛЭГ ДЭНЭ, МАГДАНА

Түбэ ногооний баян тулада Чисанын худэлмэри ябуулаа, эхээр наг шөбхэ үшөө амхидхэгдэһэн нойто ажалын оншэһэ. Наг шөбхэ хамта арбаад байһабди. Мартын эхингээ түбэ тоно наг шөбхэ худэлдэжэ дээрэ зөөгдэдэ.

Мангай газар дээрэ шөбхэ тараагшотуудай дарагдалга байһабди. Союз фермын малай туудта сабшалан шөбхэ. Ахалагша холосе Худмаевагай даадаг сабшалан бии юм. Луговод Будажаб Буджаб байна. Бухатын шөбхэ 70—80 гектар, 400 гаран тоно шөбхэ. Мүнөө тэн-Шык Гармаев

Хягтын аймагай колхоз, совхозуудта нуга сабшалан дээрэ наг шөбхэ зөөжэ худэлмэри үргэн далгасатайгаар ябуулагдана. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой механизатор Иван Сапельев сабшалан дээрэ наг шөбхэ буулгажа байна.

ИРЕНЖАПОВ.

ХОЁР МЕХАНИЗАТОР. 9000 ТОННО СИЛОС

ЭГЭЭЛ ТАБА ЗУРГААН жэлэй саада тээ Тори нотагта түүрүүшнхээ кукуруза ехээр тариха, найнаар ургуулха, малтаа силос элбэгээр дараха тухай хэлсэн, хөөрлөдөн боложо байгаа.

— Орхигтыл даа, кукуруза таряабли гэж хамтын зөөри шоройдо булахааа ханаа гүт. Энэтнай манай эндэ заяандаашы ургахагүй, — гэж тиихэдэ нэгэ зариман энээниэ урагша абаагүй нэн.

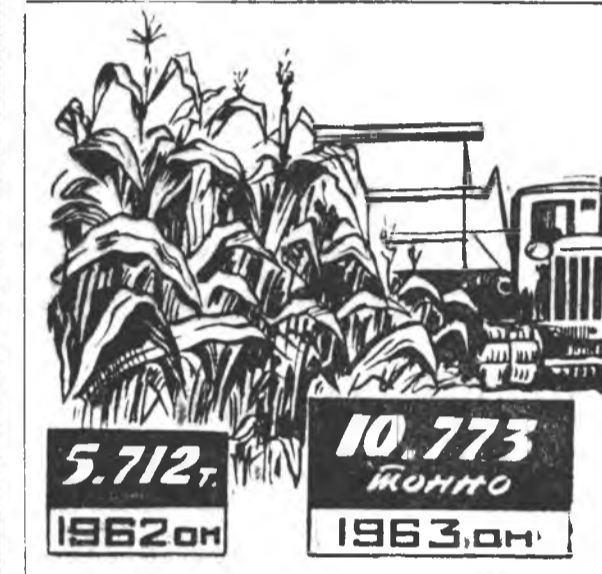
— Тээд Хүдэри, Хяагтаа — Дампилов, Гаяданов, Мухар-Шэбэртэ — Жанаев, Ковдратюков гэшэд жэлнээ жэлдэ кукурузын баян ургаса абана ха юм. Билэ юушээ дутаабиди, — гэхэдэ.

— Уруувь оглёобо хадхаашы ха урга шахоор хүрнэтэй газартай Мухар-Шэбэртэ, Хүдэриэ манай энлэхэ хуурай, хайр шулуутай газартай жэшээ юун байхаб, — гэж тэрэ түүрү юумэндэ этигэдэггүйшүүл сээрхэдэгшэ бэлэй.

«ХАТАН» КУКУРУЗЫЕ МАГТАНАН ТООНУУД

Тийгэбшэе шэнэ, түүрү юумэн гэшэманай хүүлэй хүүлдэл хээшээ илажа гарадаг ха юм. Гол түлээ 1960—61 онууд хаа хойшо үргэн Тори нотагта кукуруза горитойгоор таригдадаг болоод, түүрүшнхээл энэ ургамалай амта шэмэ танигдажа эхиллэн байна.

Хэрбээ мүнөө совхозой хү наалин

- Торийн совхоздо үхэр малайн гол нэгжээл — кукурузын силос
  - Нёдондо намар бүхыдөө 27,2 мянган тонно гэхэ гү, али үнөөн бүридэ 20 тонно, хонин бүридэ 1 центнер силос дарагдаа.
  - Кукурузашад Сандуй Бадмаев, Пахерьян Юсупов гэшэдэй звено хамта 9000 тонно силос даража, үбэлжэлгын үедэ 950 бодо мал, тэрэ тоодо 400 гаран үнээдые, 6000 гаран хонидые тэжээлээр хангаа.
  - Пахерьян Юсупов кукурузын баян ургаса ургуулжа, кукурузашадай бүхэроссин социалис мурьсөөндэ илагшадай тоодо ороод, 400 түхэригэй мүнгэн шанда хүртөө.
- Эндэ Торийн совхозой түүрү кукурузашадай дүй дүршэл тухай хэлэгдэнэ.

дээрнээ түүрүшээр урагшагүйдөөбли, — гэж кукурузашан Сандуй Бадмаев мүнөө хөөрдэг.

1962 ондо республикын кукурузашадай зүблөөндэ ошожо, түүрүшүүлэй хөөрэхые хайса шагнажа ерээд, Сандуй Мункожапович нэгэтэ отделиенингэ агрономдо иигжээ хэлбэ:

— Газараймнай хүрнэн наранда хүсэд халанагүй, тиммэнээ кукуруза мууса ургана гэшээ ха. Энэ Салхитын үбэртэ та

дээрнээ түүрүшээр урагшагүйдөөбли, — гэж кукурузашан Сандуй Бадмаев мүнөө хөөрдэг.

1962 ондо республикын кукурузашадай зүблөөндэ ошожо, түүрүшүүлэй хөөрэхые хайса шагнажа ерээд, Сандуй Мункожапович нэгэтэ отделиенингэ агрономдо иигжээ хэлбэ:

— Газараймнай хүрнэн наранда хүсэд халанагүй, тиммэнээ кукуруза мууса ургана гэшээ ха. Энэ Салхитын үбэртэ та

газараа хахалха, элдүүрилхэ, үтэгжүүлхэ, кукурузаа тарихадаашы, мүн ургасын хойношоо харууналга хээлээшые агротехническэ тон алли онол арга, дүй дүршэл хэрэглэгдэ байна.

Кукурузашад үнгэрнэн зургаа-долоон жэл соо нилээд олон туршалга хэжэ, хэдэн ондоо онол аргуудышые хэрэглэжэ үзөөд, хүүлэй хүүлдэ нотагайнгаа эрхэ байдалда тааруу гол түлээ агротехникийн нэгэл дүршэлтэй болонхой.

Нэн түүрүүн эдэнэр намар ургасаяа хуряжа абамсаараа газараа 22—25 сантиметр гүнзэгылдэ хахалдаг. Хүрнэнэйнь шинг нойтоной үбэлдөө, хабар эртүүр хатаха дэгдэхгүйн тула хахалдаа, плугайнгаа хойношоо «зиг-заг» борной шантагалаад, үшөө түсхай түмэр каток досоон уна хэнгүйгөөр шэрэдэг юм. Энээнэй ашаар хүрнэнэйнь нягтарна, шинг нойтобо табихая болно. Иигжээ элдүүрилхэн газараа дахин хахалдаггүй. Хэрбээ үхэр малай ехээр гэшээ, хагуу шала болгожорхойнон байгаа наань, 12—14 сантиметр гүнзэгылдэ минл душени хээд тарихагда байна. Юуб гэшээ, үбэлдөө сайнаа бага ородог, хабартаа, зунай эхээр ехэнхидээ хуурай байдаг уларилтай Тори нотагта дуналшы шинг нойто дэмы алдахагүй гэшээ эгээл шухала болно. Тиммэнээ газарайнгаа хүрнэ шандаал хаа оло дахин онгиргохо, урбуулхагүйн тула бүхы анхараа табина. Хэрбээ тарихангаа урда газараа эрхэ бэшэ хахалха гү, али душени хэээ болоо хаа, шинг нойтнынь хатаахгүйн тула хүннидөө элдүүрилээд, үдэрнөө тарихаг.

Олон жэлэй ажаглалта, дүй дүршэл дээрнээ тобишолол хэжэ, кукурузые гол түлээ майн 20-хоо оройтонгүй тариха эхилээд, июнийн 5 болотор заабол дүүргэ хэрэгтэй гэжэ энлэхид тоолодог байна. Юуб гэшээ, энээннээ дан эртэ тариханга газарай хүрнэнэй хүнтэн байжа, үрнэнэйнь шорой соогоо буртидаг, ургангүй хосордог. Мүн үдүүсэ хожом болго наань, кукуруза хүсэд ургажа, буурсаглажа үрдингүй хюрууда сохюулжа магад. Тийгэбшые газарайнгаа хүрнэнэй үрнээ хэээ гүнзэгылдэ (8—12 хүрэтэр сантиметр) хайса дулаасажэ, тэрнэйнь 7—10 градус халаахадан тариха захиална. Кукурузынгаа үрнээ 8—12 сантиметргэ, дан гүнзэгылдэ тариха бэнэ гү гэжэ зариман ханажа болохо. Тээд энлэманай газарын дээрнээ, жээкэ шулуутай, хүнгэн хүрнэтэй хадая янала гүнзэгылдэ хаялажа, үрнэншые ургажа ядахагүй. Гансал ганданги уларилтай дээрнээ хүрнэнэй доодоохы шинг нойто найнаар хэрэглэхын тула үрнэ нэгэ бага гүнзэгылдэ таряашы дээрэ болоно.

үдэр бүри 10—12 га хүрэтэр тон хайн квадрат гаргажа тарихаг. Тариха дүүргэмсээрээ газарайнгаа шинг нойто бариха, буртаг үбнээй бии боложо эхиллэн үндлээ үгы хэтын тула тусгаар богино шүдэтэй борнойгоор борнойлжо захална. Энэ хүдэлмэрээ 2—3 хоног соо дүүргээд, кукурузын эшэ набшын бултайжа эхилхээд, хоёрдохёо хүндлэн борнойдог.

Улаан кукурузын 2—3 набшаанай бии болоод байхата түүрүүшын зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэжэ эхилнэ. Тэрэнтээ нэгэ доро нэмэлтэ тэжээл — минеральна үтэгжүүлгэ оруулдаг. Жэшээлхээ, С. Бадмаевай звеногойхид үбэлдөө, хабартаа таряалан дээрэ гектарай 15 тонно шөбхэ гаргааншы хаа, зурууд хоорондын түүрүүшын элдүүрилгэ хэээд, түсхай тукова культиватороор га бүридэ 70—80 килограмм суперфосфат оруулаа. Мүн гурбадахая элдүүрилгээд, бага гектарай 1 центнер шахуу аммиагай селитрэ хаяа. Энээнэйнь ашаар зарим газарнаань гектарай 510 центнер хүрэтэр ногоон намаа наба, хүн эдэтэй, эдэшентэнэн буурсагтайгаар гараа юм.

Эдэнэр минеральна үтэгжүүлгээ ехэнхидээ хура бороогой орохын урда гү, али оройнон хойнонь таряалан дээрэ тарана.

ямар нэгэн фермэдэ гү, али хонидой отарада ошоод, энээннээ хойно кукуруза ехээр тарихаа болхо, ашаг үрэ багатай ургамал байна гэжэ хэлнэ даа.

— Юу хэлээ гэшээбта, кукурузын силосгүйгөөр адууна малдаа юу эдуюлжэ байха зомбиди? Урдаа хараха юумэманай кукуруза ха юм, — гэжэ малшад шүүялдашаха байха.

Нээрээшые мүнөө Торийн совхозой олони адууна малай гол тэжээл — силос, илангаяа кукурузын силос болонхой. Энэ хээшээ гэршэлхын тула хэдэн тоо, баримтануудые дурлаха ушартай болно. 1962 ондо совхоздо бүхыдөө 700 гектарта кукуруза тарихагда, хамта 5,7 мянган тонно силос дарагдахан байбал, 1963 ондо тэрнээ 900 гаран гектарта хүрнэн, 10,7 мянган тонно силос бэлдэхэдээн байна. Харин нёдондо намар сагай уларилтай тиммэ таарамжатай найн бэнэ байбашы, бүхы 1305 га кукурузын газарнаа гектарай дунда зэргээр 200 гаран центнер, зарим кукурузашадаа гектарай 417—436 центнер хүрэтэр ургаса абата. Тийгэжэ бүхыдөө 27,2 мянган тонно эрхим шанартай силос дарагдаа. Ондоогоор хэлбэл, үнээн бүридэ 20 шахуу тонно силос бэлдэхэдлэн.

Шэмэтэ тэжээл — силосэй ехээр, бэлдэхэдэг болохо тума ажахынь адууна малай ашаг шэмэ нилээд дээшлэжэ, мяха, хүншые элбэгээр абтажа, гүрэндэ ехээр худалдагдадаг болоо. Жэшээлхээд, совхоз 1962 ондо хамта 18,6 мянган центнер хү үйлдэбэрлэлэн хаа, урзанда 26,8 мянган центнер хү абанан байна.

Тийхэдэ нёдондо ажахышид бүхыдөө 32,3 мянган центнер хү абажа, гүрэндэ 24,2 мянган центнер худалдагда тэсбэртэй аад, 28,4 мянган центнер сагаан эдээ Эхэ орондоо үнээдөө. Мүн 11 мянган центнер мяха тушаагдаа. Энэ жэлдэ 35 мянган центнер хү үйлдэбэрлэлэн дилжэ зорилготой.

Байгша ондо совхозой шид гүрэндэ хү худалдажа кварталайнгаа түсбэ амжалтатайгаар дүүргээд, мүнөө хаабарай хагсууда хү наалая үдэрнөө үдэртэ дээшлүүлжэ байнхай.

ряд үзэхэдэмнай яаха юм?

— Янала болохо. Хүнгэншээг боро хүрнэтэй газар, урдань шэниес муу бэнээр ургадаг нэн. Гансал томо шулуутай, — гэбэ агрономшын.

— Өөргүй, шулууень өөхөдөө түүжэ хаяхабди, — гээд нүхэр Бадмаев шийдэн, гэсэ хэлээ нэн.

Тийгээд тэрэ намартаа, бүхэли үбэлдөө энэ газартаа наг шөбхэ зөөжэ, нэгэ мүнэн шулууень түүжэ гараа. Түүрүүшын жэлдэ энлэхэ бүхы 130 гектарай тус бүридэ 20 тонно хайса нэгшлэн шөбхэ зөөгдөө юм.

Мүн Пахерьян Каримович Юсуповай звеногойхид түүрүүшын жэлүүдтэ кукуруза тарихада таарамжатай газар оложо надаагүй дээрнээ баһал өөдтэй ургаса абажа бираагүй бэлэй. Тиммэнээ 1962 ондо совхозойного агрономтой хайса зүбшээжэ үзөөд, Добуун гэжэ газарта хуулан буусын нуури, халаахай, үрмэдлэй урганаан 60 гектар талмай гүнзэгылгөөр хахалжад, дисковани хээ, борнойлоо. Тэндэ дүтэниг үшөө тэдэ шэнэн баһал найн үржэлтэй газар олобо.

АМЖАЛТЫН «НЮСА» — АЖАЛ

Тийгэжэ таарамжатай зохид газартай боложо, кукуруза таришын агротехникийн бүхы заабарине наринаар сахижа, ажаллаа зүбөөр эмхилдхэн, эршэмтэй шангаар хүдэллэнэй ашаар 1963 ондо хура бороо багатай, ганданги байбашы наань, түүрүүшнхээ найн үрэ дүн туйлаа. Жэшээлхээ, Сандуй Бадмаевай звеногойхид бүхы газарнаа гектарай 380 центнер ногоон эшэ хуряанан. Харин Пахерьян Юсуповын га бүрин 350 центнер ургаса абанан юм. Гална эдэмнай таришынгаа газар жэлнээ жэлдэ үргэдхэжэ байна. Хэрбээ түүрүүн 50—50 гектарта кукуруза тариха туршаан хаа, урзанда жэл тус тустаа 100 гектар таряалан даажа абата. Мүнөө жэлдэ тэдэнэр звено бүхэнэй 160 гектарта кукуруза найнаар ургуулха зорилго табинхай.

Эдэ хоёр звено нэгэ таряалан дээрэ зэргэлжэ шахуу хүдэлдэг юм. Тиммэнээ

Олон жэлэй ажаглалта, дүй дүршэл дээрнээ тобишолол хэжэ, кукурузые гол түлээ майн 20-хоо оройтонгүй тариха эхилээд, июнийн 5 болотор заабол дүүргэ хэрэгтэй гэжэ энлэхид тоолодог байна. Юуб гэшээ, энээннээ дан эртэ тариханга газарай хүрнэнэй хүнтэн байжа, үрнэнэйнь шорой соогоо буртидаг, ургангүй хосордог. Мүн үдүүсэ хожом болго наань, кукуруза хүсэд ургажа, буурсаглажа үрдингүй хюрууда сохюулжа магад. Тийгэбшые газарайнгаа хүрнэнэй үрнээ хэээ гүнзэгылдэ (8—12 хүрэтэр сантиметр) хайса дулаасажэ, тэрнэйнь 7—10 градус халаахадан тариха захиална. Кукурузынгаа үрнээ 8—12 сантиметргэ, дан гүнзэгылдэ тариха бэнэ гү гэжэ зариман ханажа болохо. Тээд энлэманай газарын дээрнээ, жээкэ шулуутай, хүнгэн хүрнэтэй хадая янала гүнзэгылдэ хаялажа, үрнэншые ургажа ядахагүй. Гансал ганданги уларилтай дээрнээ хүрнэнэй доодоохы шинг нойто найнаар хэрэглэхын тула үрнэ нэгэ бага гүнзэгылдэ таряашы дээрэ болоно.

НОГООН КВАДРАДУУДА ЭЗЭД

Хайшанынь тэгшэ, зүб квадрат гаргажа тариха талаар Сандуй Бадмаев Пахерьян Юсупов хоёрой хэниин хэнишые гэшээгү бэрхшүүл юм. Эдэнэр мүнөө «СКГК-6А» сеялкээр гурбадахы жэлээ тарихан. Таряалан дээрэ гарахынгаа урда сеялкынгэ бүхы түхээрэлгэ найнаар тааруулжа тодхоод, хэдэн дахин шалгажа, туршажа үзээд. Нүхэн бүридэ 4—5 орооно гэхэ гү, али гектарай 30 килограмм кукурузын үрнээ хэжэ тарина. Эндэхид гол түлээ хүйтэндэ тэсэмгэй, эртэ эдэшээлгэ «буковинская-3», «стерлинг» сортын кукуруза гурбан жэл удаагаар тариха, муу бэнэ ургаса абана.

Кукурузашад 8 гектар нормын орондо

Хэрбээ ходо халуун наратай, ганданги байгаа наань, минеральна үтэгжүүлгэ оруулланышые үрэгүй бшуу.

БУУРСАГТАЙ СИЛОС — АМТАГАЙ, АРБАНШЫЕ ТЭЖЭЭЛ

— Кукурузынгаа ургасын захад а ошоод, үлн дээрээ байжа, өөдөө харбайхатаа оройнонь хүрэгшгүй нэм. Би өөрөө 170 гаран сантиметр хүм, тиихэдээ ургасын 2,5 метр сохом байгаа гэшээ ха, — гэжэ Пахерьян Юсупов хэлээ.

Август нарада кукурузан түлээ ургажа, зориута хэмжээжэ үзэхэдэн сүүдэдээ 6—8 сантиметрегээр ургадаг байба.

Эндэхид кукурузынгаа ургаса августын 20-хоо хуряажа эхилээд, сентябрь болотор хуряажа дүүргэнэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ Пахерьян Юсуповай даадаг таряалан дээрнээ га бүринөө 417 центнер кукурузын силос дарагдаа. Энэ бүхэндэн хүн эдэтэй, ехэнхин эдэшээлгэ ба-зургаан буурсаг абата. Буурсаг бүхэндэн 400—500 ороонон байгаа. Тийгэжэ хоёр хүннөө бүридэдэг энэ звено бүхыдөө 43,8 шахуу мянган центнер силос даража, кукурузашадай бүхэроссин социалис мурьсөөндэ илагшадай тоодо ороод, түсхай шанда хүртэнхүд.

Эдэ хоёр звенонууд кукурузын үндэр баян ургаса хуряажа, бүхыдөө 9 мянга

гаса — 4 түхэриг 50 мунгэтэ болоно на. Газарын элдүүрилхэн, үрнэн дажа абанан, машина, техникэ нэн, механизаторнуудай ажаллэндэ үгэһэн мунгэ гэхэ мэтэ бугашые тоолоод байхата, кукуруза дарагдахан силосэй центнер бүхы риг 2 мунгэтэ гэхэ гү, али тэжээл ницэ бүхэн 5 мунгэтэ болоо бхээд Бадмаев, Юсупов гэшэд найн кукуруза бүришые хяма, найн силосэй центнерын 66 мунгэ.

Иигжээ хээлхээд, сабшаланга үнэтэй, муу тэжээл, тэрэниэ ехээр ургуулхаа болхо гэнэ на. Сабшалангаа улам найжаруулна, ногооншын ургаса эрид дээшэ центнер бүхэнэй өөрнө үнэ сн хамдаруулжа, эрхим шанартай кукурузын силос хоёрые улам бэгээр бэлдэхэдэг болохо шухам хээлхээ нагандана. Юуб зарим газарта кукуруза ехээр най гээд сабшаланга орхиоронишые хаа сабшаланга урдаа гээд кукурузаа мартажарихадаг би ха юм. Тэдэнэй нэгэниин түрхэй ёһогүй, харин наар мор эзэгшээхэ зэргэтэй.

Нэгэ үгөөр хэлбэл, кукурузынго анхарал хандуулаад, найнаа жа шадаа хаа, ашааа харюула мал байна. Жэшээлхээ, Торийндо нёдондо бүхыдөө абанан 30 мянган центнер хүншын хахална үбэлэй сагта нааглажа, тэрэнэ га тухай силос гаргалагдаа. Энэ ба мянган түхэригэй тэжээл бэлдэхэдэ үбэл хаданан тэрэ 16—17 центнер хүннөө хамта 330 мунгэ түхэригэй олоо ажахыда орооно.

Гансахан Сандуй Бадмаев Пахерьян Юсупов хоёр механизаторнууд дүүгээр тоолоходо, ажахыда 10 мянган түхэригэй сээр олооно.

Эдэ үдэрүүдтэ совхозой түүрүшашад хүхэд Бадмаев, Юсуповын болон бусад таряалан энээн хүдэлмэри хэжэ байнхай. Тэрэн хээр үншэй үтэгжүүлгэжэ наань, үбэлдөө тэдэнэр өөхэд гөө таряалан дээрэ гектарай шөбхэ гаргаад байна. Таришынга үшөө горитой шөбхэ зөөгдхэ зян Юсупов энэ жэлдэ түүрүүшээр булаг гэжэ бишыхан горитой зэрэглэн, зарим газараа уналга

БЭДЭРНЭН ХҮН ОЛОХО

Хэнэйшые мэдэнээр ходо гандахааа наадаг хуурай уларилтай, газарайнгаа хүрнөөршые муушаг гэжэ тоологдодог энэ нотагта кукуруза минл зүндөө элбэг ехээр ургахоогүй юм ааб даа. Харин хүнэй гарай хүсөөр, ухаан бодол, мэргэжэл шадбарин ашаар баян ургаса туйлдагаа гэшээ.

Тиммэнээ түбнэн газарта дураар ургаад үгэдэггүй, «тумархушаг зантай» энэ «хатан» кукурузые нотагжуулан түбхинүүлжэ, малшадаа баярлуулагшамнай хэд гэшээб?

— Манай ёһотойл эдитэй шэдтэй кукурузашаднай гэшээ, — гэжэ хоёрдохы отделиенин механизаторнууд Сандуй Бадмаев Пахерьян Юсупов хоёрые бүхы совхозойхидын дэмы нэрлэдэггүй байха.

Эдэмнай бүри долоо найман жэлэй саада тээ совхоз соогоо эгээн түүрүүлэн кукуруза тариха эхиллэн зон. Түүрүүшын 2—3 жэлдэ мүртэй ургаса абтаашыгүй наань, урма зорингоо мохоогүй, улам бүрил оролдосотойгоор хүдэлжэ, дүршэл шадбарья арьбадхажа ябаа.

— Анханнаа энэ ургамалдаа таатай зохид, найн газарынь оложо шадлагүй

Олон жэлэй ажаглалта, дүй дүршэл дээрнээ тобишолол хэжэ, кукурузые гол түлээ майн 20-хоо оройтонгүй тариха эхилээд, июнийн 5 болотор заабол дүүргэ хэрэгтэй гэжэ энлэхид тоолодог байна. Юуб гэшээ, энээннээ дан эртэ тариханга газарай хүрнэнэй хүнтэн байжа, үрнэнэйнь шорой соогоо буртидаг, ургангүй хосордог. Мүн үдүүсэ хожом болго наань, кукуруза хүсэд ургажа, буурсаглажа үрдингүй хюрууда сохюулжа магад. Тийгэбшые газарайнгаа хүрнэнэй үрнээ хэээ гүнзэгылдэ (8—12 хүрэтэр сантиметр) хайса дулаасажэ, тэрнэйнь 7—10 градус халаахадан тариха захиална. Кукурузынгаа үрнээ 8—12 сантиметргэ, дан гүнзэгылдэ тариха бэнэ гү гэжэ зариман ханажа болохо. Тээд энлэманай газарын дээрнээ, жээкэ шулуутай, хүнгэн хүрнэтэй хадая янала гүнзэгылдэ хаялажа, үрнэншые ургажа ядахагүй. Гансал ганданги уларилтай дээрнээ хүрнэнэй доодоохы шинг нойто найнаар хэрэглэхын тула үрнэ нэгэ бага гүнзэгылдэ таряашы дээрэ болоно.

Хэрбээ ходо халуун наратай, ганданги байгаа наань, минеральна үтэгжүүлгэ оруулланышые үрэгүй бшуу.

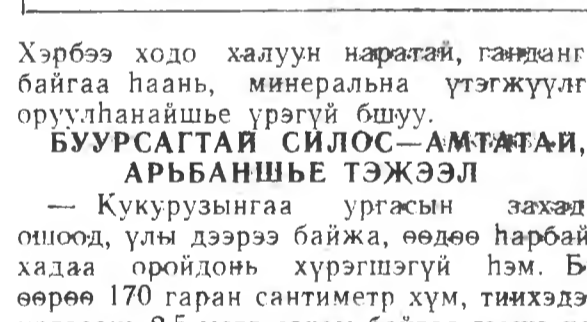
БУУРСАГТАЙ СИЛОС — АМТАГАЙ, АРБАНШЫЕ ТЭЖЭЭЛ

— Кукурузынгаа ургасын захад а ошоод, үлн дээрээ байжа, өөдөө харбайхатаа оройнонь хүрэгшгүй нэм. Би өөрөө 170 гаран сантиметр хүм, тиихэдээ ургасын 2,5 метр сохом байгаа гэшээ ха, — гэжэ Пахерьян Юсупов хэлээ.

Август нарада кукурузан түлээ ургажа, зориута хэмжээжэ үзэхэдэн сүүдэдээ 6—8 сантиметрегээр ургадаг байба.

Эндэхид кукурузынгаа ургаса августын 20-хоо хуряажа эхилээд, сентябрь болотор хуряажа дүүргэнэ. Үнгэрэгшэ жэлдэ Пахерьян Юсуповай даадаг таряалан дээрнээ га бүринөө 417 центнер кукурузын силос дарагдаа. Энэ бүхэндэн хүн эдэтэй, ехэнхин эдэшээлгэ ба-зургаан буурсаг абата. Буурсаг бүхэндэн 400—500 ороонон байгаа. Тийгэжэ хоёр хүннөө бүридэдэг энэ звено бүхыдөө 43,8 шахуу мянган центнер силос даража, кукурузашадай бүхэроссин социалис мурьсөөндэ илагшадай тоодо ороод, түсхай шанда хүртэнхүд.

Эдэ хоёр звенонууд кукурузын үндэр баян ургаса хуряажа, бүхыдөө 9 мянга

Совхозой суута кукурузашан (зүүн гарнаа), Бүхэроссин социалис мурьсөөндэ илагшадай нэгэн Пахерьян Юсупов, ажахыда баһал эрхим кукурузашан Сандуй БАДМАЕВ.

МАНАЙДА ХЭДЫ МАТРОСОВУД БИИБ?

Советска Союзай Герой Александр Матросовий нэрэ, мүн гэрээлээн энэ гайхамшата баатаршалтын мүнхэлэн Чернышев гэгэе юрын багхан тосхон мүнөө хаа хаанагүй мэдээжэ болонхой. Эдир залуу сэрэгшэ хүбүүнэй комсомолой биет СССР-эй Зэбсэгтэ Хүснүүдэй түбий музейтэ хагагалаатай байлат. «Лайсанай галта номы бээрээ халхалан даража, баатар габьяа харуулаа» гэжэ гэрээн дээрнэ али тоооор бөөмэтэй юм.

Агуу баатаршалгы дэбтэчан гурбан хүн— Владимир МАЙБОРСКИЙ, Товье РАЙЗ, Александр УДОДОВ гэсшэд мүнөө амиды!

Воский гэгшэд баһал нимэ баатаршалтанууны гаргаа хэн.

Нэгэ байлдаанай үедэ дайсанай галта тэюууды хоёр, гурбан сэрэгшэишье үбсүүтээрээ халхалан унаһан тухай баримтанууд мэдээжэ болонхой. Ленинградска фронтын 52-дохы армийн 225-дахы дивизийн 299-дахы полкын сержант Иван Саввич Герасименко, сэрэгшэд Александр Семенович Красилон, Леонтий Арсентьевич Черемков гэгшэд 1942 оной январийн 29-дэ нимэ мартагдашгүй баатаршалта гаргаһан юм. СССР-эй Верховно Советай Президимчой Указаар тэднэд Советска Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо хэн.

болон геройнуудай түрэлхидэй бэһа-гүүдые энэ стаятай автор һайса шэнжэлһэн байна. Тэрээн дээрнээ хахахла. Эсэгэ ороноо хамгаалтын Агууехэ дайнай жэлдүүгээ 159 советска сэрэгшэд эды ехэ баатаршалта гаргаа.

ной дунда КПСС-эй гэгшүүд, кандидатүүд 53, комсомолой гэгшүүд 57 хүн байһан юм. Зарим наган сэрэгшэд тэдэ ехэ баатаршалта гаргаһанайнгаа түлөө байлдаанай һүүлээр партиан гү, али комсомолой эргэлдэ абганһыне ушар олон.

данда 24-дэхэ дивизийн 7-дохы полкын нэгэ батальон долбогтоо ороо хэн. Пүлмөтчик Владимир Петрович Майборский бүтэһэн үлдэ абта. Гэнтэ дайсанай элдһөө пүлмөтэ таршаганашаба. Ябаган сэрэгшэд хэбтэшоо хэн. Эгээл энэ үедэ Майборский болон харайжа, зайсанай пүлмөтэ өөрынгоо бээр халхала. Хэдэн һомоор нибэ шобто буудууһаныне һаа, дэт уруу тэрэ граната шалдэжэрхэ хэн. Хүндөөр шархатаһан пүлмөтчийнэ госпиталь руу эльгэһэн байгаа.

Эхэ ороноймнай часовоинууд дайшалхы вахтада мансана. ТАСС-ай фотохроино.

РОЙН ДУРАСХААДА

Минин илагдаһар байдалтай урдаха Союзай Герой, мэр-Жамбал Ешеевич Хасаада зориулагын гороной залуучуудтай гэгшэд. Мөргөн йһонд хонирхолтой гороной мэргэ-дүүдэй олон хэбэлдэһэн. Гороной сооһоо Советска тугуу һуури гал, гурбазахи һүү, мэдээлэл, Заримданыуд ээлһэн зориулан дунда хонирхолтой дунда команда шалгар-Шабар, Кабанскын тугадахи һууриууд-дунда болон районска тугадахи тугадахи архим-дунда болон районска тугадахи тугадахи архим-

Ц. БАЛЬЖИВ.

Немец ардта, дэлхэйн арадууд болон правительствуундта хандаһан манифест

БЕРЛИН, майн 5. (ТАСС). Фашизмһаа немец арайдай сүлөөлгөдөгһөөр 20 жэлэй ой тушаа немец ардта, дэлхэйн арадууд болон правительствуундта хандаһан манифест ГЭР-эй Арайдай палатын депутатуд мүнөөдэр наган халнагтайгаар баталан абаа.

Германийн империализмнын һужароһон, дэлхэйн түүхэдэхи эгээн дэ һуртэ муухай шуната дайн 20 жэлэй урда тээ дуурһон байна гээд, энэ документ соо онсолон тэмдэглэгдэнэ. Хүн турэлтэй зол, немец арайдай гол болоходоо, фашист сэрэгтүүд антигитлеровскэ коалициян аравуудай хүсөөн һамна бута сохигдоһон байгаа. Берлинэй Совет Армийн сүлөөлгөдэ энэ һуртэ муухай дайн түгсэхэгдэжэ, 1945 оной майн 8-да гитлеровскэ вермахт (арми) үгэ дүүгэйгөөр бөө тушаагаа хэн. Германиян милитаристнууд болон монополистуудай һужароһон энэ дайнда Советска Союзай арадууд эгээн дэ ехэ хохидолоо ороо. Тигээтэй хамта гитлеровскэ Германияне дийлэн илаха, фашизмһаа немец арайдай сүлөөлгө харотгэ Совет Арми шийдэхэ үүргэ дүүгэйгөөр байна. Фашист дарлалтада эсэргүүтэ энэ тэм-

Баясхаланда хүртшэбэ

НЬЮ-ЙОРК, майн 5. (ТАСС). Советска Союзай газар дээрэ 1960 оной майн 1-дэ буудууһан утһан «У-2» гэжэ тагнуулай самолёттой пилот Франсис Гэри Паурэрысе

Харата муухай долбогонууд үргэлжэлһөөр

ПАРИЖ, майн 5. (ТАСС). США-гай агаарай-сэрэгтэй хүснүүдэй «В-57» гэжэ зургаан бомбардировик Вьетнамай Демократическа Республикын газарыне үсэгдээр үзэ-шэ орой болон хойно баһа нэгэ дахин долболоо. Франс Пресс агентстын корреспондентын Сайгонһоо мэдээлһэнэй ёһоор, үсэгдээр үзэр ДРВ-дэ хамта дээрэ дэлоо дахин агаарһаа долбогто хэлдэ.

Танкова ротын политрук ябаһан Александр Константинович Панкратов нэрэ энэ список дотор түрүүшын һуури ээлһэн.

28-дахы танкова дивизийн 125-дахы танкова полк Новгород хотын оршондо айхатбар хүшөр хүндэ хамгаалалтын байлдаанууды хэжэ ябаа. Дайсад нэгэ аралда байһан Кирилловска сума дээрэ өһөдөнгөө ажла-данын пункт бия болгожо, тишынэ, ишынэ бууцатгы тэгэн заабарине батарһагшүүтэ тэгднээ үжэжэ бай-ба. Тэрэ заабаринанине яажамһыне хаань, үгы болгохо хэрэг гараба. 1941 оной августын 24-дэ лейтенант Платоновой хүтэлбэрлэһэн бу-длагдай хэблэшье мэдэгдэнгүйгөөр аял дээрнэ гаржа, долбогтоо эхил-лөө хэн.

Дайсанһыне халхы шуурган шэн-гээр урдаһаань буудаха оробо даа. Зүүн гар тээ байгааһа пүлмөт бүлэг сэрэгшэид ургашаа дабшаха замны хаагад, яаһые табынгүй. Тигээ-лэрин политрук Панкратов гэгтэ даб гээд, граната шэлэжэрхиб. Ойро зуура пүлмэт абагтай болон аад, баһал таршаганажа эхилэб. Панкратов бүхи байһан һомо, гранатууд-ла дууһамсаара. «Урагша!» гэжэ хашаарад, дайсанай пүлмэт уруу һурун буужа, бүхи бөөрээ халхала. Политругайнгаа эрхлэг баатар-шалтар зоригтоһон сэрэгшэд нюзэ нюургүйгөөр долбогто, зайсанай ажагалтын пунктыне һалгаба. Энэ баатаршалтынгаа түлөө 1942 оной мартын 16-да гараһан СССР-эй Ве-рховно Советай Президимчой Указаар А. К. Панкратов Советска Союзай Геройн нэрэ зэргэжэ хүртөө бай-лээ.

Москва хоты хамгаалтын хатуу шөрүүн үзэрүүтэ 185-дахы дивизийн 1319-дахы полкын сэрэгшэ, сержант Вячеслав Викторович Васильковский, 348-дахы дивизийн 1174-дахы полкын взводной командир, мланды лейтенант Николай Степанович Шевляков, мүн сэрэгшэ И. Сос-

воровский гэгшэд баһал нимэ баатар-шалтанууны гаргаа хэн.

Нэгэ байлдаанай үедэ дайсанай галта тэюууды хоёр, гурбан сэрэгшэишье үбсүүтээрээ халхалан унаһан тухай баримтанууд мэдээжэ болонхой. Ленинградска фронтын 52-дохы армийн 225-дахы дивизийн 299-дахы полкын сержант Иван Саввич Герасименко, сэрэгшэд Александр Семенович Красилон, Леонтий Арсентьевич Черемков гэгшэд 1942 оной январийн 29-дэ нимэ мартагдашгүй баатаршалта гаргаһан юм. СССР-эй Верховно Советай Президимчой Указаар тэднэд Советска Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоо хэн.

Волго дээрэ, Клетская гэдэг стан-циян оршондо 76-дахы дивизийн 93-дахы полкын политруктай орлогтой Петр Лаврентьевич Гутченко, мүн взводной командир, мланды лейтенант Александр Антонович Покаяльчук гэгшэд гал дүүлөө турьяжа байһан дай-санай пүлмөтэишье бүхи бөөрээ бүг-дөө хэн.

Унгарһан үеын баримтанууны шэнжэлдэг байхада, Александр Матросовой урда тээ нимэ баатаршалта гаргаһан 22 хүнэй нэрэ һара үзэр-тээ элэрхэхэй: А. К. Панкратов—августын 24-дэ, Н. Сосновский—сентябрийн һууд багаар, В. В. Васильковский—декабрийн 8 ба 10 хоёрой хоорондо, Н. С. Шевляков—декабрийн 12-то, Я. Н. Пазерин—1941 оной декабрийн 27-дэ; И. С. Герасименко, А. С. Красилон, Л. А. Черемков—январийн 29-дэ, Халин—Февралын 22-то, Ч. Түлберишев—августын 6-да, П. Л. Гутченко, А. А. Покаяльчук—августын—18-да, А. Г. Васенко—сентябрийн 5-дэ, Н. М. Новицкий—октябрийн 10-дэ, Л. В. Кондратьев—октябрийн 30-дэ, П. П. Барбатов—ноябрийн 9-дэ, А. П. Кри-риченко—ноябрийн 9-дэ, П. К. Гужвин—ноябрийн 21-дэ, В. Н. Прокопцов—1942 оной декабрийн 26-дэ; Л. С. Молодцов, Н. Ф. Сердюков—январийн 13-дэ, Т. П. Курочкин—1943 оной январийн 21-дэ.

Нимэ баатаршалта 1943 ондо 36 дахин, 1944 ондо 64 дахин гаргаг-дан байгаа. Гансашы Советска Армиян сэрэгшэд, офицернууд эды ехэ шэн габьяа харуужа, ами наһаа үгэдэг байтаагүй. Харин манай алдарт партизанууд (жэбэлдэха, Белоруссийн «Октябрь» гэжэ отряд-дай комсомол хубүүн Михаил Ан-дреевич Белуш, мүн төрөшлэн фи-зишкын урдаһаа тэмсэлдэ хабаадалса-жа, Эхэ ороноо хото ябаһан совет эрхэгтэ элэрһэн үзэрүүтэй байл.

Италийн «Гвидо Боскалья» гэгэз партизанска бригадада Советска Союзай эрхэгтэн Георгий Колозан байлдажа ябаһан юм. Эхн хун 1944 оной эун дайсанай пүлмөтэишье бөө-рээ халхалан унажа, байлдаанай гэр-зэрта наһа бараа хэн. Италийн пра-вительствэ Георгий Колозянин «Сэр-гэгтэ шан габьяатай медаллар» ша-наа байл.

СССР-эй Оборонны министртернын архивтай, мүн төрөшлэн кадруудай урвалелнин, СССР-эй Зэбсэгтэ Хүснүүдэй түбий музейн, СССР-эй Гу-рваный Революциян музейн дансын хэр-гүүдыне, хэблэлдэ гаргаһан мэдээл-лэнэе командирнуудай, сэрэгшэид

Баруун Германияне эб найрамдалда туратай гурван болгохо, атомар заб-сэгдэлһэнэ, үһөө нэхэхэ эрмэлзэл-гүүднээ тэрэний арасха эхэргэту-галхыһые уралаан. Баруун Герма-нийн бүхи эрхэгтэд ГЭР-эй Арайдай палата, Гурэной Совет, правительствэ, Демократическа Германиян Национальн фронт хандаһан байна.

ФРГ-гай правительствын полити-каһаа уламжалан, Европнын түб дун-да тохоболдог аюулые зайсуулан, эб найрамдал бэхжүүдгэдэ тунгал-хыһые уралаан, дэлхэйн бүхи ор-нуудай арадууд, парламентууд болон правительствуунуыне ГЭР-эй Арайдай палата, Гурэной Совет, пра-вительство, Демократическа Герма-нийн национальн фронт уралайна гээд документ соо тэмдэглэгдэнэ.

Сасаки СПЯ-гай түрүүлэгшээр хунгадба

ТОКИО, майн 6. (ТАСС). СПЯ-гай ээлжэтэйшье сьезд мүнөөдэр энэ болго. Японой социалист партинын шэнэ түрүүлэгшээр Козэ Сасаки хунгадла. Убшэний шалтагаанаар һаяхан тусаһаһаа бууһан Дэитаро Кавакэми гэгшын орондо тэрэ хун-гадлаһан байна.

Элэ геройнуудай эхэнһыне комму-нистар, комсомолчууд болон, Манда байһан мэдээнэй ёһоор, тэгээ-

РЕСПУБЛИКЫМНАЙ ГОРОД, ХУДӨӨ НЮТАГУУДААР

Республикымнай араг зон Эсэгэ ороноо хамгаалтын Агууехэ дай-най дүүрһөөр 20 жэл болон уларзые хаа хаанагүй тэмдэглэжэ байна. Нютаг хубундэ суглаа, митингүүд болгожо, фашист дайса-ныне дараха эхэгтэ эрхлэг зориг-тойгоор тэмсэжэ, ами наһаа ал-дугадаһаага дурасхаалые мун-халэ. Мүн байлдаанда хабаадалса-жа ерөөн хүтэлбэрлэжэ дайшалхы замай алдарт партизануудтай таниласжа, омогорхоно, баясана.

ХАГАТА. Хагаар ороноо шэн-жэлдэ Халтын музейн таһар Эсэгэ ороноо хамгаалтын Агууехэ дайнда зориулагдан өөрынгоо экспозицияне шэнэ шэнэ материалуунуудар нэмэжэ. Айма-гайнгаа эрхлэг зоригтоо хубуун, Эсэгэ ороноо хамгаалтын дайнда хабаадалсажа, Советска Союзай Геройн нэрэ зэргэжэ хүртэһэн Павел Илларионович Бановой дайшалхы габьяа тухай, тэрэний эрдэнэ хургуултата буралсаһан эрдэнэ наһан тухай материалууд тэндэ табилаа. Тэрэшлэн Советска Союзай бүхи геройнуудай портретүүд, тэзвэрэй зайшалхы эһиэд тухай, дайнай болон газарнуудыне зураглална географиче-ска карта таһанта табилаа.

Городой Майн нэгэнэй талмай дээрэ дайнда унагашай дурас-халда зориулагдан хүшөө бол-гоходоо эхилэб. Тимир тосхондо, Халтын адалта мүн тимэр хүшөө болгоходоно.

Троицковскийн морин сэрэгтэ полкын түт дор тэндэхи 300 гар-ан эдишүүд пионертэ абтаа.

БРАГАН. Мүнөөдэр айма-гай центр болон колхоз, совхозуудай полевоы стан, гүүртэ, отарнуудтай Илатын үзэртэ зориулагдан һайндэрэй суглаан, хөөрлөөнүүд үнгаргэгдэхэ.

Майн 9-нэй үзэр аймагай ажалшад Агууехэ дайнда хабаа-далсажа, ами наһаа алдаһан хү-чэлтөө дурасхаалы хүшөө таби-лахы. Нимэ хүшөөнүүд Баргажан, Баргажанай адал, Шилхан, Уургэ, Хубэ, Байн-Гол, Аргада нютагуудтай табилаха болонхой. Улан, Бар-хан, Худамхаан нютагуудтай дайнда наһа барагшадта зориу-лагдан дурасхаалы хүшөө нээг-дэжэ, тэндэнэ амиды сөгсүүгэ

Курдска национальн-демократи-ческа худултөө толгойлогшо Мус-тафа Барзани (зүүн гарнаа), тэрэ-ний ойрын хун подполковник Тала-бани. Ирагай Курдистанда буудал-даанай зоогсогдоһон тухай Багда-дай радио жэлэй урда тээ сонсо-хо хэн. Энэ үе соо Ирагай хархис этэгзүүд хадаа курдануудтай харилсаа занһурууһан һайжууула-да али болохоор һаад ушаруудад байһанаа, дайшалхы абуулаа да-хиад һүргээн һужароогөө. М. Бар-зани гуртүүдэй курдска националь-н-демократическа худултөөнэй хү-тэлбэрин Ирагай Республикына дотор курдска асуудал амгалаан ёһоор шийдэхэ оролдолоо гаргадаг юм. Энэ зураг Италийн «Ле орегэ гэжэ журналһаа абтаа.

табилаха. Худамхаан нютагай ажалшад, хургуултын һурагшад Украиннын ой тайга соогурт пар-тизанай худултөө үзаридалсаһан капитан Г. В. Очировой, худөө-лөөһон газартань ошожо, багдаа сүлөөгүдые табижа, тэрэний дурасхаалые мунхалдхы.

Т УНХЭН. Энэ үзэрүүтэ аймагай ажалшад дунда майн 9-нэй үзэртэ зориулагдан уулзага, суглаанууд болгожо байнхай. Наяхан аймагай цент-рай залуушууд, ажалшад Кутлу-рынгаа байшанта суглаа. Агууехэ дайнай жэлдүүгээ Москва, Сталинград городууды хамгаал-салсан сэрэгшэдэй уулзажа, тэндэнэ хөөрөө һонирхоно.

Буряад ороноймнай суута снайпер ябаһан Ямбал Тулаевый гурван Толтой нютагтань Советска Союзай Геройн биеэ табила-хань.—Гэгэ ажалшад депутатуудай Түхэнэй аймагай гүйсэл-дэжэ комитетэй түрүүлэгшэ Ручин Ручин хөөрэнэ.

Аймагай центргэй хоёрдох ашгэнэ гудамжа аймгыбаскомой шийдхэгдэһэн ёһоор, Ямбал Ешеевич Тулаевый нармажтэ гудамжа болгодоо. Энэһэнэ гална, Толтой дунда хургуули Геройн нармажтэ һуугуули болгоходоо, шийдхэгдэнхэй. Аймагай нютаг, совхоз, колхозуудтай Илатын үзэртэ зориулагдан баяр ёһо-долой суглаан, митингүүд боло-ходо.

СТАДИОНДОМНАЙ ЮУН БОЛОХОБ?

Буряадай АССР-эй 25 жэлэй нэрэмжэтэ стадион дээрэ майн 9-нэй үзэр—фашист Герма-нийн илаһаар 20 жэлэй ойдо зориулагдан һайндэрэй ехэ жэ-сэл болохо. Үлгөөнэй 10 час 30 минуттада гороной амалшад колонно стадионой гол талмай дээрэ гарама эрхэ. 11 часһаа ирагуу хүгжэм ээлдэнэ, һайндэрэй эхилһэн тэмдэг үгэхэ.

Стадионий урилдаанай харгы-гаар Улаан туу намууланһон тооцилмилүүдэд гарама эрхэ. «Со-ветска Союзай Коммунист партинда алдарт мур» гэгэ дээ тугууд дээрэ бэшигтэй байха.

Амалшадай жагсаалые удави-дагша республикын хүтэлбэрлэ-лэдэгтэ рапорт үгэнэ, удаань КПСС-эй өномой нэгдэхэ секретар гүхэр А. У. Могодов сугла-рагшадта хандан амаршлын үгэ хэлэхэ.

«Советска Союзай Коммунист партинда алдарт мур!» гэгэ нүхэр Могодовой үгээд дүүргэхдэнэ—«алдарт мур, алдарт мур, алдарт мур!» гэжэ талмай дээрэ суглараша-д дабтаха. Удаань «Ура-!» хашхаралдан ээлдэнэ, ракетын улаан, ноогоон галханууд огторгой өөдэ дагдэхэ.

Советска Союзай Гимнын һур набалхантайгаар эсэлдэнэй һууд-дэнэ, жагсаалда байһан амалшад правительствын трибунын урдуур үнгарөө, стадионий баруун урда-хи сентортэ ошоно Хуура.

Урилдаанай харгы дээрэ—ту-гуудые намууланһан 200 хүн үнгархэ. Элдэрэй, удаа Эсэгэ оро-ноо хамгаалтын дайнда хабаадал-сама, Советска Союзай Герой бо-лон мүн орден, медальнуудта хүртэһэн 300-гаад амалшад три-бунын урдуур үнгархэ.

Аха нүхэдэй хойноһоо гоодой залуушууд, «Амалшад резервын» колонно, Буряадай АССР-эй Га-зэрэлэй министртернын анза бү-рин малгайтай һуугуулчуудай һурагшад трибунын урдуур үн-гархэ. Элдэрэй хойноһоо Желез-нодорожно техникумчй тугууд бо-лон нубогуудые байһан спортын нубай спортсменүүд трибунын

ПЕТРОВАНОВА. Майн 9-нэй үлгөөнэй 11 час 30 минутта-да Буряадай түрүүшын Герой—1940 ондо Советска Союзай Герой болон Пармажан Аюровый Гармаевый дурасхаалда зориулагдан хүшөө нээлгэ аймагай цент-рэ болохо. Мүн энэ үзэр аймагай ажалшад дайнда хабаадалсажа, наһа бараһан нүхэдэйгөө дурас-хаалда зориулан хүшөө табижа юм. Аймагай «Миржолохой Бур-галтай, Зүлтэр» нютагуудта хү-шөөнүүд табилаха.

ХОРИН. Хорин дунда хургуу-линички Советска Союзай Герой Дарма Жанаевый алдарт габьяа мунхалһан самбар бий бол-гоһон. Төхөөнэй Советска гудам-жада баригдажа кинотеатрай дэр-гэдэ Эсэгэ ороноо хамгаалтын дайнда Унаһан сэрэгшэдэ зориу-лагдан хүшөө болгоходоно.

КАБАНСР. Шигаев, Творого-туудай Түхэнэй аймагай гүйсэл-дэжэ комитетэй түрүүлэгшэ Ручин Ручин хөөрэнэ.

Аймагай центргэй хоёрдох ашгэнэ гудамжа аймгыбаскомой шийдхэгдэһэн ёһоор, Ямбал Ешеевич Тулаевый нармажтэ гудамжа болгодоо. Энэһэнэ гална, Толтой дунда хургуули Геройн нармажтэ һуугуули болгоходоо, шийдхэгдэнхэй. Аймагай нютаг, совхоз, колхозуудтай Илатын үзэртэ зориулагдан баяр ёһо-долой суглаан, митингүүд боло-ходо.

Тэрэшлэн Кабанск, Келесово, Байгал-Хулар, Тресково, Брянск тохондуудта мүн тимэр хүшөө нүүд болгодоо болонхой. Бабун-чын, Каменск, Селенга гэжэ хү-тэлбэрлэһэн тохончууд нюта-гайтаа хубүүдэй нэрэ мунхалхань.

ХЭН, ХААНА ОШОХО ДУРАТАЙБ

Улаан-Үдэ гороной Комсомолой талмай дээрэ мүнөөдэр үзэрэй 11 час 30 минуттада «Алдар солдын хүшөө» табилага зориулагдан ажалшад митинг болохо.

Ленинын орденто гурзэной оперо, балетэй театрай—үлгөөнөө дайнда хабаадалһаатай суглаан болохо. Элихэдэй удаань дайнда хабаа-далһаата баруулагдажа үргэлжлэ-гүй орден, медальнууд нарьһэнэ алыга ташалтан дорозуулаа.

Тэрэшлэн сэмбдын фабринын, мяха-консервын комбинадай, Ле-нинск орденто локомotive-вэгтэ, заһабаринын заводой Культурын ордондо, шлэй, «Электромашина», хирпийсын заводуудай, үһэн, түмээ замшад болон предприя-тий, амхи зураглалчтай клубуудта һайндэрэй суглаан, митингүүд болохо.

БУРЯАД ҮНЭН

3-дахы юур. 1965 оной майн 8.

Хэсэггүйгээр хууль байралаа ерхэлэмийн намга танилцагчийг нэгд хун Түмэрэй орон дээр тамхилжа хууль. Нүхэрэйм эсгэ, үнэгэртэй дайнай инвалид Жамьян Жаргалов гэж ядалгүй тухайлаа:

— Сайн, Түмэрэй баабай, хэзээ эрбэт? — гэж ама гараабай. Гарынь ошожо бариха гээд, залуу хун аха хүнэй гарынь түрүүн адхахаа таагүй юм гэж дуудлаанаа банаад, аягуурхэн тогтоо бэлэйб.

— Мэндэ, мэндэ залуу нүхэр! Хэр хуража байбаба, — гэж асууба.

Түмэр таахалгаа гуйжэ орохоор, тамхилжа хууһан эсгэгэе харань.

— Үү! Баабай, хэзээ орожо эрбэт гэшэбэт?

Түмэрэй эсгэгээ угта дуратайеһь уринаар мшэеһь махалазан тэрэнэй шаг шарайнь гэшэлжэ байгаа нэн.

Эсгэгэ хууһуун хоёртой нилээт буужа, нотаг, гэртэхи һониноо мэлхсөөһөнэйнь хууль, би тэлэнтэй гөрлөй магизинуудаар ябал-санаа урилга абаабай. Теэд долоон хүнэй ябахань бэдэнь эхэл зоболонтой шэнги нэн. Халтаг гэрбэл, шала дээр хатиржа, янаа хуха унахаар байгаа бэлэй. Тиймбэйе нухарэйм эсгэгэ таагтга нилдэхи туршлэн, юрэлэе, халтиржа унаха хабаргүй.

Эбхэмэл булгайр суумхэ соогоо нилээд һаршагануулжа, хөдөл шорбуунсанууды шуулзатайгаар харган, хүндүүр сантай кастюм хууһундэ абаабай. Энэ үелэ миний атаарханы ойдого гү, али өөрөөһөн гүн ухаанһаа гү, Жамьян ахай наймаалагшаа эрбэжэ:

— Тэрэһэн сагаан савса оролтыт, — гэбэ. Удаань өөрөө кассала ошожо, мунгээ тулба. Наймаалагша басаганһаа орболгоотой савса абажа, намда баруудлаа:

— Хууһуун, аба, аба. Нүхэрэйиң байбайн бэлэг гэшэ, — гэж нэн. Би хэмгүй олуурхан, хэлэхэ үгсөөшье оложо ялан:

— Найн даа, — гэжэ байрлаа нэм.

Лотын гудамжаар хойшоо галзжа ябатараа, Түмэрэй баабай зуг татан зогсоо. Юуншье һанаан хэрэбэ ороо ха гэжэ би ойлгобэй.

— Намшалаат саахаа мартаба гэдгэл битнай прогезне мастерскойдо «тахалуулаха» орхин «морё» мартаад ябаналт. Үгсөөр амаралта ха юм. Тэрэнэ хүдэжэ, аяар хоёр хөпөхө болгохон, — гэвэ.

Тингээд Түмэрнай мастерской руу гуйжа, бизнэ тэрэнэ хүдэжэ эсгэрэлт соо орожо, һандал дээр хуульба. Ама хоохон хуульбагуйн тула би:

— Ямар ажалтайба? — гэжэ асуунбэй.

— Үни унтаршан тамхиа нооро, угта гарахагуйдэнь уурлан юмчлалт тэрэнэе шала дээр хаба.

— Мүнөөнхээр гаражые

Бэшүүрэй совхозой Нарин-Заган нютага ажайуудаг дайналд Цыбыкжап Тогошевта зорюулнаб

даагша, урлынхаар моришомби, — гэж нэн.

Би бургуули дүүргэһөнэйгээ хуульээр нэгэ зун мори манжа ялалахан тухашарһан аад, хүдлүй хун яажа мориыце харууһалца гэшэб гэжэ һанаандаа шэбинэе нэм. Дүрбэн мусэ дүрбэн хүнүүдэйшье захадань гарахань хүшөр ажал ха юм. Нилээд лэ солбоон хун байгаа хаш гэжэ болоод, гайхангаар ноур шарайнь шэртэн хараа бэлэйб. Түмэрэй баабай маруулагүй, шөрүүн хара шарайтай, һаншагһаа хярмагтажа эхийлһэн шэрүүн хара үһэтэй, таба шахан гү, али жарала гатаһанше һаа, хүсэн түгэлдэр хун байба.

Энэ үелэ эсгэрэлт соогуур багахан үхибүү хүтөлһөн, үлүсэ ургалан гэдһээ зоболонтойгоор ургашань тухийһэн, эадаруун томо нэгэ хун маанат тэщэ дүтэлжэ ябана. Жамьян ахай залд гөһөндөл, шэгэ хуйлгана. Эрбэжэ ябһан хун тэщэ сэхэ харашаба.

— Хууһа, мун лэ даа, дайсанһаа абарһан хүминт! Мун даа, мун. Найдан, — гэжэ Түмэрэй баабай буужа ялана.

Гэдһэлэнт хун дүтөлжэ ябана, Жамьян Жаргаловай ноуршыце өбөөрнөгүи. Би энэ үелэ абаруулагша абаргша хоёртой хоорондо хүдэлзэһэгүй ехэ уулзала болохон ха гэжэ хүтөөшөөл буужа нэм. Түмэрэй эсгэгэ бүхын байжа, дахин шэртэл, өөрнөгөө ганса хүл дээрэ болошоо:

— Найдан!... — гэжэ алад үнэгэржэ ябгша хүндэ хандаба.

Найдан гүүлэгшэнь сонордонгөр маанат тэщэ эрбэжэ, нухарэйм эсгэгэ хэн бэлэйиң гөһөншье, һанажа ядангаар бага үгсын урдаһань харан зогсоо:

— Байза, хаана харалсаа бэлэйбиң?

Касараа һанжажа, гэдһээ шэрэһөнһөн энэ хужуун хун Эсгэгэ ороноо хамгаалгын дайнай инвалидий оёнье гутаба гэжэ би дари ойлгобэй. Хүлэтэ дайнай гал соо баруун хүлөө орхныһөн һануулба гү, али хирэгүй сагаан сэлхэлэһөнь бузраан алдаба гү? Жамьян Жаргалов хууридаа хүндөөр буужа:

— Ябһан тэщэ эрбэгтэ... Миний ноуршыце һанаалшыце яахатнайб, — гэжэ хэлээд, өөрөө уруу дүрүү болошоо нэн.

Тэрэ тарган хун мартаһанаа һанангуй, саашаа ябашаба. Гайдалаа барагдалһан би Жамьян ахайда ханданаб:

— Мартаа гэшэе аал?

— Амн һанайн хуульшын тэрээд үгэ, ажайбайлалт амгалан тэнюун жаргал хоёртой хоорондо ехэлэн лэ илгээтэй байлаг юм, — гэжэ дайнай инвалит намда харуусаа бэлэй.

Өөр өөрөөһөн болодо абтан, бизэ хэлэн минута аниргүй бууабай. Нухарэйми эсгэгэ гүвээ:

гы болодо абтаншаг, дэмы харасаар хайшаашье дээшэе, огторгой өөдэ шэртэнэ. Энэ хүнийе амгалан тэнюун аруун агаар, өөргүй гүнээгэ отгоргойн гүн оморхууһа бэшэ, харин хараалта дайнай хүшөр сагуузые һанууһа гэжэ тухайлаб. Тээ һууһанайнгаа удаа Жамьян Жаргалов нам тэщэ эрбэжэ, нитгэжэ хөөрбө:

— 1942 он бэлэй. Галһаа, эһэнһөө, тоонһоо, үхэлһөө, үб-шэһнөө харлаһанан дайсанай зэрлиг хүсэндэ тургиджа, манай сэртэг Дон шалар сухариха яба. Би энэл баруун хүлөө шархатан, нүхэлһөө гэгдэнхэй, арай шамай гэдэргээ гансаарданги дабиһаб. Ойром, ябаган һөөг соо хөһшөө гэгдэнэ. Би тогтон, һөөгтэ дүтэлб. Шархатанан солдат. «Эхэ оромни, абарт!» Нүхэд эомни, абарт?» гөһөн үгэнүүдэй гүбэрөөн. Дооронь шунанһын хурта зузаанаар арган сарсаһанхай. Нэгэ сэрэгшын ами һанан аалирхала, нэгэ гэр бүлэ үншэр хээе, тэрэ сэрэгшын гэр бүлэн шаһалал гашуудалай һөлбөһөн хэзэн жэлдэ һанан һанан адхархаха байгаа нэн. «Абарт!» гөһөн үгнүүн үгэнүүз соонь ажайуухаа хүсэлһэн, һуульшын гуйлта, һуульшын хүсэл!.. Теэд намһаа ондоо абарха хун байгаа аал? Арадамайни Абэ орон, үрдэмайни улайша дайса...

Үхэхээ хэбтэһэн тэрэ солдаты найлаха найдалын, амин голын бил байгаа нэм. Шархатан дүлһанан энэл хүлөө алхам алхамар хүсэлэн татажа, үхэлэй харгһаа үлэ мадр зайлаа һэмн. Үүрэй сайха багта сэргэй эмшэлгын частинкид маные олоо һэн. Удаань хоёр хоног сүт гөһиталдэ хэбтэби. Тэрэ гөһээр нэгтэшые уулзаха арга манда олоогүй һэн. Мүнөөт уулзабайди, таниба-шыегүй... Урдаһан шэртэнан энэл урданги нилээд тинхэлэ эгэмэг байгаа бэлэй даа. Мүнөө ягаашы хуйлашоо, маные танихаашы болшоно гэшэб, олохон лэ жал үнгарөө гэгшэ бээ даа.

Хай яахаб даа. Дохолом намайе Найдан танишыегүй галейт даа... Хэрбөө тэрэ хэсүү сагай мүнөөшые тулалаб, дохолом хүлөөрөө, хууран сэдхэлээрээ өхөнэнэ да-рагдаһан энэл зоболонгын мүнөөшые абахаар бэлэмби.

— гэжэ хэлээд, «хууһуун юуи гэжэ һананаш» гөһөндөл нам тэщэ Түмэрэй баабан хараа һэн.

Би дуулаһан хөөрөөндөө абтажа, хоёр онтоо хүнүүдэй заяанайн замые мадалаараа ухашалан, өхөрхөн болодоо олохон үгсэ орууланхай, ажайбайтай үгсэ харын худал барһан ажалша хүлэр сэдхэлтэй хуний хажууда аблагуйн хуугаа бэлэй.

Ц. ШАГЖИЕВ.

ЭНЭ ХУУДАҢАНДА УНШАГТЫ:

- * Уужам сэдхэл
- * Үбгэ һамган хоёрой хөөрөлдөөн
- * Буряад хэлэнэй баялигһаа,

Шэлын үндэр оройһоо Шэргыш түрэл нютагаа Сэгээн нуур, горходой Сэбэр толгинуудаар ялаганаха. Хабарай сэлмэг наранда Хабархажа унгартаха.

З. ВЕСНИНАГАЙ фототюд.

ХАБСАЛ НЮТАГАЙ ХҮХЮУН ЗУИ

Нёондо хабар нэн... Нютаг хэлэ шэнжэлхээ Эрхүүгай өблөстөр экспедицидэ ябабди. Усть-Ордын Буряад национальна округой нислээл... Харгана (Усть-Орда) төссон орожо ябатараа харгыдаа нон түрүүн Хабсал нютаг хүрөө бэлэйби. Энэ нютагта «Эхирэд-Булгадай мал шахадаг совхозой хоёрдохи отделиени ороноо. Май һарын арба найманай урин тулахан үдэр... Айлнай урдуур (эндэһэн нютаг нугага «айл» гэвэ) Хабсалый хада гэжэ эсгэрэй набтаршаг гонзөгөр нам гүбөө унаар татан нэмжэ.

Эгээн түрүүшээр Степан Владимирович Францев гэгшэтай танилсаһан байһабди. Эһэнмай эгсэ жард һанатай, булагат яһанай, даруу түбүнэн зантай, сэрүүн шарайтай хун байгаа.

Үнгарһан дайнай үеэр Баил Түмэнлэ сэргэй алба хэзэн тухайгаа, монгол хэлэ мэлэхгүй байһандаа яагызта аягүй байдалаа орожо, абиртажа гарһан тухайгаа хөөржэ, мартаһан «Тэрэ», «тура» гөһөн үгсүүдэй нилэе ехэ энегэлһэн юм. «Монгол донор бэрэ зугаалжа зүбөөгүй байгаа нэн. Бинь һурана биниб даа: «Баа-байнтай хаанам?» — гэбэ. Тинхэлэһэн (гэрэй эзэн эхэнэр П. Б.) хуула бини», — гэжэ Францев үбгэжөөл намдууханаар хөөрөнэ. Тингээд манай энлэ баабай гэжэ абаа хэлээд, харин Монголд энэ үгэ боохолдой шүхдэр гөһөн ухдагтай байгаа нэн ха гэжэ Степан Владимирович тайлаб-рилана.

«Баргажан амитаанаар хуурай эсидгэ», — гээд тэрэ үгсэлжэһүүлине. «Баргажа амита» гэгшэнь «баргажан зон (баргажанаархын)», «хуурай эсидгэ» гэгшэнь «үгэ хэлэнэтай таараал, ойлгогдогдог» гөһөн ухдагтай юм.

«Ном уншаха» гэгшэнь Хабсалда «хэниг дуудха» гэгэ (тайлабрилхалда: «хэниг» — ном, «дуудха» — уншаха). «Хөөрөлдэхэ» гэгшын оронто «зугаалха» гэгэ. Үбэлэйгөө дуулан байһангыне — «тура», зунайнгаа найман хангыне — «гэрэ» гэгэд байгаа нэн. Жэшээнь, бургуулин байһангыне өндэ «школой тура» гэжэ нэрлана. «Тэрэ», «тура» гөһөн үгсүүдэй тухай уламжалан хэлэхэдэ, Эхирэд-Булгадай аймагархын барилга һайтай байна гэжэ абаһаар өбөөрөө һэмн.

ТУХАТАЙ ЗУБШЭЛ

Хилэмээг гануучи болгохгүй, һайнаар халагтахга гээ һаа, хилэмээнэйгээ байдаг һаба һуултса соо нэгэ ябтока хэжэрхитгы. Хилэмээнэйн шэб шэнэхэн хэбээрээ байха.

Хубсаһан дээрэ кофе гү, какао адхабал, тэрэнэ даһантай бүлээн уһаар угаагаад, һуу-лээрнь хүйтэншөг уһаар угаагты.

Үндэгэнэй шарые тэрэ доронь эсдэндэ хэргэлэгүй һаа, тэрэнэе гутаггүй байлгана арга би. Яахаб гээбэл: тэрэнэе арга соо хээд дээрэһээн хүйтэн уһа зюульжэ хээд орхитгы. Хожом уһынь адхажархаданай үн-

дэгэнэй шарын тэрэ хэбээрээ байха.

Соихоор илааба батаганын орохо үгын тулада рамануудтань укүсэ түрхитгы.

«Кэргэмэл жэгдээр жэрэнь «Кэгтэй гөбл хабарта. Наран горхон дээрэ наадана, «Аартай гэгшэнь» — яахаб даа. «Дондорон дугын унашуужал!» — Ситл, хууһуун, өйлгө.

Ц. ТЫХЕНОВЭН фототюд.

ХАБАРАЙ МҮРНҮҮ

- Тала, шамһаа олые эрэггүйб, Таша улаан сэгсүүдеш туугуаб. Шамһаа зүбөөл бүри эрэггүйб, Шарайеш алталха таря шэдэлзэб. Булжамуурыеш шагнааб, шоройеш амталлаб. Бурруушые адуулааб, зуураншые алдаб. Хүсэтэ үбсүүшэ табарин унааб, Хүхэнэйш эдэһнэй гэһнэн бодооб. Хонгор шамһаа олые эрингүб, Хоёр аршам газарыеш эээлхэб. Зүгөөр, Зүрхэнэй дууе замхуулхагүй Хүнэй сэдхэл шамһаа эринэб.
- Булд анзһанай тоо Булагдаха тингэһи Майлын горхоной Малша хүндэ амил Ургашан хүндэ сэт Хурьгашан хүндэ шэ Эхэ эсэгэдэм тары Энхэ нүхэдэм бары Эдир хубүүдэм дэ
- Ушоо зөбүүн зары Ухэл, шуһанай ур Шэһгэн бөөдэ сү Шэһхинэ, горхон, та
- Тарьян, малын, бу Таладаа мүнхэ бу Хэжэһын долгын бу Хэлбэлэһнэ, даһы Мунхэ залуу тары Мүшэһнэ, шэжэрэ Атаарханаб, Нананай хурдан он Намрина, хууһин Хүнгэн бэлшэ зам Хүлэрнэб, шынри Умажа ядава...

ӨӨРЫН БАЙШОО, ОРХИ

(Хоёр картинатай шог сценэ)

Нэгдэхэи картина

Улаан эгдээр болотороо аша хууһууһыгээр хурим гүрээ архалдһан Дандар ябадал дундаа хатарша заардһэе буугаад, гэр уруугаа могой мэтэ гүлдиран оробо. Ехэ һэргэгээр унтажа хэбтэһэн һамганын сондоробондоо харайн болоод, задаржа арбайһанан үбөнэйгөө эб зүбье олон ялана.

Шонтохой (Дандарай һамган). Энэ хэн ба, Дандар гүш?

Дандар. Тимэ, блб даа. Аалаар, үхбүүдээ бү һаруула. (Харанхайда, һамган тэщэе таамаггар дүмүлдэнэ).

Шонтохой. Анжаран ерэхээе болобо юм гү гэжэ һанаабай. (Һуулан байжа эһбөөһөнэ).

Дандар. Үни ерэхэ һэм. Теэд отло һайн мэдэрш. Тэһэнэй һогтохые хүлээн һуһаар энэ болошооб. Мүнөө эгээл түгэл дундаа хуульжа баһна. Олонхидын һогтоо, муртай юмэ томоолохо болдо.

Шонтохой. Халэг. Нюдэнэйгээ нэгэ үзүүрөөшые һаань, тэлэһнне халта хараһайб даа. (Һагаа аллана).

Дандар. Ээ, ошоужайб. Байһаар, Елмоон абгай тиншээ ошожо болох. Үбэгдш һогтон гэхэдэ, унтаха хэбтэхэ болдог һан шуву. Юу эли болотор шинганжаа һууһан даа, мухамни. (Һамганайнгаа нарин мартгайгарын тэбэрэд абана).

Шонтохой. Татай саш! Эһэнши һогтуугаар яажа һууһаб?

Дандар. Ани-хи-хи. Намайгаа таниха болдо гүш? Өөрнхынми таалажа һууна гэб мэдш. Ондоо хун байгаа һаань, намһаанши тат онгохоноор таалажа һэн аабза.

Шонтохой. Бу тэнгел, дорли! Яажа һуунаш.

Дандар. Яһалаше гөб түрэ боложо байна даа. Буянта залуу бүлэһэнье яһала байһаар юрөөгөө, Тэршнни Сэрэжэнэтэйгээ ерэхэ ха юм. Сэрэжэнэй шиний эгшэ айб даа, теэд шамлаа орхобдо гашуун байна даа. Аалаг, тинмэ һамгатай һаа...

Шонтохой. Иэ, харын эһэнни. Буянтаһаа ши юрээрээ дээрэ хумши? Тэршнни колхозой түрүү токтонист, тинхэлэ ши тэрэ шөһын үнэр соогоо зурвалдажа өбөха хоншон ха юмши. Намда дээрлэхэнгүй һуу... Байза, шини тэрэ аша баридэе юу бэлгэлэе хумши?

Дандар. Хони заагаа һэм.

Шонтохой. Нуульшынгээ хони бэлгэлэе гүш? Шамтал алин хун баярхангай абаа һаа...

Дандар. Бу сурхалда даа. Колхозой хонидые хаража ябһан намда хонин олдохгүй гэжэ гү? (Сэжээ эбөөрөө абана).

Шонтохой. Би мүнөө шамтай ошелсохогүй.

Дандар. Хамаггүй даа. Туруушынше ошоххо байна бэшэ ха юмбиби. Ийнэ эе һанаагаа, шонэ нохой боороноор гэгсэгилэ һамнай. Мартаа гүш? Заа, яба!

Хоёрдохи картина

Турын зугаа замжаха, үнөөхи залуу бүдээрэе хонин туруутааа үгсэ болзорын дүтлһэн байшоо. Тухшан болохоод Дандар хоншоной гансахан хонин колхозой отара сооһоо үгы болоо гэжэ үгэ хуур таранан юм. Эһэн тухайгаа һууһан халуулаһаар ажалладаг Бомоон абаһаа һураһалань, үнөөхи түрэхэ һэн һуни отараламанай хулгайхан ороол хаш гэжэ тарань уг-маг гээб. Амбаэр соо ооболоотой байһан аһа-

Хоёрдохи хууданада: «Партияна ажабайдал» гэгэн рубрика дор партини Хорин райкомой нэгдэхэи секретарь В. Аюровай «Райком, райкомой кадрнууд» гэгэн статья; Охин-Булагай совхозһоо Г. Ветровойн «Эгээл ехэ ажалтан» гэгэн корреспондэнци.

Гурбадахи хууданада: «Агуусека илалтын 20 жэлэй ойдо» гэгэн рубрика дор. Элдэб материалнууд.

Дүрбэдэхэ хууданада: А. Золноной эльгэһэн «Зурхэмни шагныш» гэгэн бэшэг.

ПРАВДА БУРЯТИИ
Мүнөөдэрэй номерто:
Нэгдэхэи хууданада: Совет Армин генерал, офицер, сержант болон солдадуудта Советскоэ Союзай Геройин нэрэ ээргэ олдохо тухай СССР-эй Верховноэ Советэй Президиумэй Указууд; колхоз, совхозуудай полинууд дээрэһэе гэгэн олон мэдээсэлнууд.

Манай адрес, телефон
АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: улца Ленина, 35. Телефоны: редактора — 23-67, редактора — 38-42, зам. редактора — 35-84, секретарь — 34-93, рабселькоры и писем — 25-41, 38-42, 38-43, 38-44, корреспондентский — 35-14, 35-15, 35-16, 35-17, 35-18, 35-19, 35-20, 35-21, 35-22, 35-23, 35-24, 35-25, 35-26, 35-27, 35-28, 35-29, 35-30, 35-31, 35-32, 35-33, 35-34, 35-35, 35-36, 35-37, 35-38, 35-39, 35-40, 35-41, 35-42, 35-43, 35-44, 35-45, 35-46, 35-47, 35-48, 35-49, 35-50, 35-51, 35-52, 35-53, 35-54, 35-55, 35-56, 35-57, 35-58, 35-59, 35-60, 35-61, 35-62, 35-63, 35-64, 35-65, 35-66, 35-67, 35-68, 35-69, 35-70, 35-71, 35-72, 35-73, 35-74, 35-75, 35-76, 35-77, 35-78, 35-79, 35-80, 35-81, 35-82, 35-83, 35-84, 35-85, 35-86, 35-87, 35-88, 35-89, 35-90, 35-91, 35-92, 35-93, 35-94, 35-95, 35-96, 35-97, 35-98, 35-99, 35-00.
Улца ЛЕНИНА, 26. Телефоны: отделов: парткома — 40-49, идеологический — 24-74, советского строя — 34-93, рабселькоры и писем — 25-41, 38-42, 38-43, 38-44, 38-45, 38-46, 38-47, 38-48, 38-49, 38-50, 38-51, 38-52, 38-53, 38-54, 38-55, 38-56, 38-57, 38-58, 38-59, 38-60, 38-61, 38-62, 38-63, 38-64, 38-65, 38-66, 38-67, 38-68, 38-69, 38-70, 38-71, 38-72, 38-73, 38-74, 38-75, 38-76, 38-77, 38-78, 38-79, 38-80, 38-81, 38-82, 38-83, 38-84, 38-85, 38-86, 38-87, 38-88, 38-89, 38-90, 38-91, 38-92, 38-93, 38-94, 38-95, 38-96, 38-97, 38-98, 38-99, 38-00.
гор. Улан-Удэ, типография управления по печати Министерства Бурятской АССР.
H00781.